

Joško Božanić
Split - Komiza

DIJALEKTOLOŠKA MONOGRAFIJA GOVORA OTOKA ŠOLTE FILIPA GALOVIĆA

Filip Galović, *Govori otoka Šolte*,
Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu i Općina Šolta, 2019.

U izdanju Hrvatskoga katoličkog sveučilišta u Zagrebu i Općine Šolta objavljena je znanstvena monografija Filipa Galovića *Govori otoka Šolte*. Riječ je o monumentalnom djelu ne samo po volumenu (više od pet stotina stranica) nego i po širini obuhvata, po temeljitosti istraživačkog posla, po znanstvenoj akribičnosti i metodologiji te posebno po impresivnoj jezičnoj građi prikupljenoj u svih osam sela otoka Šolte: Maslinici, Donjem Selu, Srednjem Selu, Grohotama, Rogaču, Nečujmu, Stomorskoj i Gornjem Selu.

Filip Galović mladi je dijalektolog, rođen u Splitu 1982., danas docent na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu gdje predaje nekoliko kolegija iz područja dijalektologije i sociolingvistike, a sudjelovao je i sudjeluje u nekoliko znanstvenoistraživačkih projekata. Svoje brojne dijalektološke studije temelji na sustavnim terenskim istraživanjima, što potvrđuje i ova Galovićeva monografija koja prezentira brojne zapise na 120 stranica iz svih šoltanskih sela nastale autorovim snimanjem kazivanja najstarijih njihovih stanovnika.

Koliko je značenje pojave ove dijalektološke monografije Filipa Galovića, govori najviše činjenica da joj prethodi jedino rad istaknutog dijalektologa Mate Hraste »Osobine govora otoka Šolte Čiova, Drvenika i susjed-

ne obale«, objavljen 1948., na temelju istraživanja iz tridesetih godina 20. stoljeća. Petar Šimunović bavio se onomastičkim istraživanjima Šolte, a u novije vrijeme Marina Marasović Alujević i Katarina Lozić Knezović koje su objavile knjigu o onomastici otoka Šolte. Dakle Galovićeva knjiga jedina je sustavna studija govora otoka Šolte.

Ova monografija naslanja se na prethodna Galovićeva istraživanja koja su rezultirala nizom objavljenih radova na temu dijalektološkog opisa šoltanskih govora, kao na primjer *Čakavština u dvama dramskim tekstovima s otoka Šolte, Mate Hraste i njegov prinos poznavanju čakavskih govora otok Šolte, Stara kuhinja u Grohotama na Šolti i njezina terminologija*, pa *Humorističke priče domaćih autora na šoltanskoj čakavštini*, a istraživao je i prisutnost romanizama u govoru Donjeg Sela na Šolti: *O nekoliko romanizama u dolivaškome govoru na otoku Šolti*. Interpretirao je i poeziju šoltanskog pjesnika Dinka Sule te prozu Venere Stojan, a u koautorstvu sa Sanjom Vulić napisao je i značajnu dijalektološku raspravu o dvojbi oko štokavskog/čakavskog identiteta govora Maslinice.

Svoju raspravu o govorima šoltanskih govora započinje razmatranjem jezičnih osobitosti šoltanskih govora u opisima starijih autora koji su se bavili šoltanskim idiomima. Podrobno analizira čakavske osobine Maslinice, koja se u prethodnoj literature (Hraste, Šimunović, Lisac) smatra štokavskom te zaključuje kako je njezin govor u tolikoj mjeri čakaviziran da se može uključiti u čakavske govore južnočakavskog dijalekta.

Autor potom govori o svom istraživanju šoltanskih govora. Opisuje svoju strategiju i način istraživanja magnetofonskim bilježenjem kazivanja autentičnih, mahom starijih kazivača u razdoblju od 2013. do 2018. godine.

U obradi građe autor primjenjuje i sinkronijski i dijakronijski presjek jezičnih pojava, ali je spreman u opisu odstupiti od sustava, koji je narušen jezičnim mijenama, radi što vjernijeg opisa aktualnog jezičnog stanja uvjetovana promjenom načina života, većom komunikacijskom dinamikom i utjecajem dominantnog standardnog idioma.

Analiza šoltanskih govora započinje fonologijom. Galović utvrđuje vokalski inventar od pet dugih i pet kratkih fonema. Zatim raspravlja o njihovoj distribuciji i podrijetlu, utvrđuje postojanje svih mogućih vokalskih skupina te redukciju vokala i dodavanje vokala kao i refleksi jata. Potom raspravlja o konsonantskom sustavu. Utvrđuje sustav od sedam sonanata i petnaest šumnika te analizira njihovu distribuciju i podrijetlo. Zanimlji-

va je konstatacija o postojanosti fonema *x*, na temelju recentnih autorovih istraživanja, s iznimkom govora Maslinice, u kojemu autor konstatira nestanak ovog fonema. Također konstatira i postojanost frikativa *f*, kao i čuvanje konsonantske skupina *čr* i *jd*. Značajka čakavskog konsonantizma čuvanje fonema *l* na kraju riječi karakterizira i šoltanske govore kao i adrijatizam prijelaz finalnog *m* u *n*. Potom autor raspravlja o fonetskim promjenama: asimilacija, disimilacija, depalatalizacija, umekšavanje nazala *n*, rotacizam, palatalizacija.

Veliko poglavlje svoje knjige Galović je posvetio akcentuaciji. Konstatira postojanje čakavskog peteroakcenatskog sustava s prednaglasnim i dijelom zanaglasnim duljinama. Galović utvrđuje različito stanje akcentuacije od onoga koje utvrđuje Hraste. Utvrđuje pojavu regresivnog pomicanja akcenata i razlikuje potpuno i djelomično pomicanje.

Središnje poglavlje Galovićeve monografije jest »Morfologija govora otoka Šolte«. Ovo poglavlje obaseže više od sto i trideset stranica ove voluminozne knjige. Počinje analizom vrsta riječi, pri čemu promjenjive vrste riječi autor interpretira u svim njihovim padežnim oblicima, posebno imenice *e*-vrste i imenice *i*-vrste, i to za svaki tip od osam šoltanskih govora.

Poglavlje »Sintaksa« znatno je manje od prethodnoga. Autor konstatira da je sintaksa inače u hrvatskom jeziku najmanje istražena, što podupire stavom Božidara Finke koji stanje slabe istraženosti čakavske sintakse povezuje sa stanjem u istraženosti sintakse standardnoga hrvatskog jezika. Naše iskustvo u istraživanjima viških govora dokazuje iznimno bogatstvo izražajnosti na stilističkoj razini. To primjećujemo i u zapisanim kazivanjima Galovićevih kazivača iz svih šoltanskih sela. Da bi se te izražajne vrijednosti, otkrile bila bi potrebna stilistička analize tekstova. To je izazov za neka buduća istraživanja.

Sljedeće poglavlje analitičkog dijela knjige je »Leksik govora otoka Šolte«. Galović utvrđuje postojanje triju leksičkih slojeva: romanskoga, arhaičnog slavenskog i leksičkog sloja uvjetovanog lokalnim podnebljem (načinom života). Autor navodi pojedine lekseme te prezentira njihovu distribuciju na širem čakavskom području za sva tri sloja leksika. Utvrđuje prisutnost romanizama u najvećem broju, te u znatno manjem broju germanizama i orijentalizama. Zanimljivo je uočiti da među romanizmima autor navodi neznatan broj maritimizama premda je njih najviše sačuvano do da-

nas jer im standardni hrvatski jezik ne može konkurirati budući da je siromašan maritimizmima.

Posljednje poglavlje analitičkog dijela knjige je »Zaključak«, u kojemu autor sumira rezultate svog istraživanja. Autor se priklanja Hrastinoj podjeli tipova govora otoka Šolte, prema kojoj prvoj skupini pripadaju Donje Selo i Srednje Selo, drugoj skupini pripadaju Grohote s Rogačem, a trećoj skupini govor Gornjeg Sela i Stomorske, dok je govor Maslinice posebna jedinica, jer je, prema Galovićevu istraživanju, danas u velikoj mjeri čakaviziran. Autor sumira važnije fonološke i morfološke osobitosti šoltanskih govora.

Slijedi veliko poglavlje (oko 120 stranica) »Primjeri mjesnih govora otoka Šolte«. Ovo poglavlje velika je vrijednost ove knjige jer ti zapisi predstavljaju jezičnu dragocjenost budući da su zapisani takoreći u posljednjem trenutku. Ali ti zapisi nisu samo jezično zanimljivi. Imaju oni i etnografsku vrijednost, a poneki i literarnu. Oni otkrivaju jedan starinski otočki svijet koji obnavlja i čuva svoju kolektivnu memoriju usmenom predajom. Velika je Galovićeva zasluga što je tu predaju vjerno dokumentirao bez uljepšavanja, bez vlastitog prepričavanja, čuvajući autentičnost kazivanja i jezika, autentičnost iskustva jednog insularnog svijeta. Ovaj sačuvan jezični dokument može tako biti i izazov drugim istraživačima, ali i samom autoru za njegove buduće radove.

Slijedi »Rječnik«, na sedamdesetak stranica, koji bi s približno tri i pol tisuće riječi mogao biti posebna knjiga. To je vrijedan leksikografski prinos čakavskoj leksikografiji, kojim se šoltanski govori uključuju među one koji su dobili svoje rječnike.

Jedan mladi dijalektolog napisao je monumentalno dijalektološko djelo i dao izniman doprinos hrvatskoj dijalektologiji. Galovićeva monografija o šoltanskim govorima ogledni je primjer sustavnog terenskog rada, lucidnih jezičnih zapažanja, znanstvene akribije i poznavanja relevantne literature o predmetu istraživanja.

Čestitke i izdavaču, Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu, kao i Općini Šolta koja je prepoznala značenje Galovićeva kapitalnog djela kao jezičnog spomenika nematerijalne baštine otoka Šolte.

Šoltanski govori zaštićeni su kao nacionalno nematerijalno kulturno dobro odlukom Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Filip Galović ima veliku zaslugu za takvu odluku Ministarstva kulture. No sama odluka

o zaštiti nekog govora malo znači ako ne postoji sustavna briga i trud pojedinih entuzijasta da se jezik spasi. A često je jedini način da se spasi od zaborava neki idiom taj da se zapiše, protumači. Šoltanski su govori imali sreću da su izazvali pažnju jednog mladog znanstvenika, Bračanina, docenta Hrvatskoga katoličkog sveučilišta u Zagrebu, dr. sc. Filipa Galovića, koji je odlučio svojom knjigom sačuvati od zaborava govore susjednog otoka, Šolte.